

Дячкін Олександр Петрович
к.ю.н., доц., доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Завдання Кримінального кодексу України (далі – КК) та метод його здійснення визначені у статті 1 КК, що вказує на визнання законодавцем їх важливості. Визначення завдання закону та методу його здійснення мають істотний вплив на зміст та спрямування його норм і закону в цілому. Тому формулювання і нормативне визначення завдання КК і методу його здійснення має велике значення як для кримінального судочинства, так і держави та суспільства в цілому.

Завданням КК у ч. 1 ст. 1 визначено: «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам» [1, с. 9]. Зі змісту цієї норми витікає, що КК має два завдання: 1) правове забезпечення охорони перелічених в ній предметів охорони від злочинних посягань; 2) запобігання злочинам. Зазначений перелік предметів кримінально-правової охорони сформульовано так, що сприймається як визначений і такий, що не підлягає розширеному тлумаченню, бо зі змісту норми не витікає, що закріплені в ній завдання є основними. Відсутнє в ній також і положення про наявність завдання КК захисту й інших об'єктів кримінально-правової охорони, що відповідало б змісту КК, у нормах якого фактичне коло останніх є значно ширшим, ніж у ст. 1 КК, наприклад, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, які у ст. 3 Конституції України визнаються найвищою в Україні соціальною цінністю, а також територіальна цінність України, питання захисту якої є надзвичайно актуальним, та інші, у тому числі закріплені в Конституції України, цінності, посягання на які можуть утворювати злочин.

Вчені, коментуючи ст. 1 КК зазначають, що норми КК охороняють лише найважливіші елементи зазначених в ній об'єктів, а охорона менш важливих суспільних відносин і соціальних благ (об'єктів) здійснюється за допомогою правових норм інших галузей права (зокрема адміністративного, цивільного, трудового права) [2, с. 9]. Така думка не зовсім відповідає дійсному стану правового захисту об'єктів, які у вказаних та інших галузях права, значною мірою є одні й ті ж самі, але їх кримінально-правовий захист забезпечується лише від найбільш суспільно небезпечних посягань. Наприклад, крадіжки, хуліганство, порушення правил обігу наркотичних засобів та інші.

Не зазначено в КК його завданням і правове забезпечення відновлення прав та законних інтересів потерпілих від злочинів осіб, що витікає з положень ст. 3 Конституції України: «Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [3, ст. 3]. Утвердження прав і свобод людини забезпечується державою їх визнанням, регламентацією, а також встановлен-

ням правової охорони в законах та інших нормативних актах держави, а їх забезпечення – діяльністю органів влади, що полягає у здійсненні контролю за дотриманням положень нормативних актів про права та законні інтереси людини усіма суб'єктами правовідносин та своєчасному, у разі порушення прав та законних інтересів людини, втручанні уповноважених органів держави для припинення такого порушення, а також вжиття необхідних заходів для відновлення порушених прав і свобод людини та компенсації їй винними особами завданої шкоди.

Одним із важливих завдань КК є виправлення засуджених за злочини осіб, про що, як мету покарання, разом із запобіганням вчиненню нових злочинів, зазначається у ч. 2 ст. 51 КК. Виправлення особи як умови застосування до неї положень КК, що покращують її правове становище, закріплено також у ч. 1 ст. 75, ч. 2 ст. 81, ч. 2 ст. 82, ч. 5 ст. 83, ч. 1 ст. 97 та ч. 2 ст. 107 КК.

Очевидно, що перелік в ст. 1 КК усіх об'єктів, охорона яких складає завдання КК, не є доцільним, бо суперечить вимогам щодо стислості формулювань змісту правових норм. Але це не є підставою для неповноти та вибіркової сформульованого в ній завдання КК, яке має не тільки декларативне, але й практичне значення – зобов'язує законодавця формулювати зміст норм КК таким чином, щоб вони відповідали його меті і правовими засобами забезпечували виконання проголошених завдань, а суб'єктів кримінально-правових відносин – виконувати їх положення.

Як видно зі змісту ч. 1 ст. 1, завдання КК в ній сформульовано фактично єдине – правове забезпечення охорони зазначених в ній соціальних цінностей, які виступають об'єктами кримінально-правової допомоги, що за своїм змістом є спробою держави в особі її законодавчого органу запобігати вчиненню злочинних посягань на вказані об'єкти, тобто запобігання злочинам. Отже запобігання злочинам, як окреме завдання КК, вказівка на яке міститься у ч. 1 ст. 1 можна вважати таким у розумінні, що в ньому йде мова про запобігання іншим, крім злочинних посягань на права і свободи людини і громадянина, власність, громадський порядок та громадську безпеку, довкілля, конституційний устрій України, мир і безпека людства, злочинам. Але чи доцільне таке ускладнення змісту першої за порядковим номером норми КК, який, крім того, ще й не охоплює усі, або хоча б основні завдання закону?

Забезпечення виконання завдань КК пов'язане з реалізацією норм Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КК), за нормами якого здійснюється кримінальне провадження в Україні, а тому їх завдання певною мірою мають співпадати. Одним із перших завдань кримінального провадження в ст. 2 КПК визначено «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень» [4, с. 7], що перекликається із завданням КК, проте, на відміну від останнього (ч. 2 ст. 1), не визначає методи їх здійснення. В КПК визначено й інші його завдання, пов'язані зі здійсненням кримінального провадження за фактами вчинення злочинів, але вони майже не переликаються із завданням, визначеним в ст. 1 КК. Навряд чи такий стан узгодженості їх завдань, що є одними із основних положень двох тісно пов'язаних між собою галузей права, відповідає меті кримінального судочинства в Україні.

Відповідно до сформованих в ч. 1 ст. 1 завдань КК, визначаються й методи їх здійснення – це визначення КК які суспільно небезпечні діяння є злочина-

ми та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Про визначення обставин, що виключають злочинність діяння, а також які є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, правила призначення покарання, інші кримінально-правові заходи щодо осіб, які вчинили діяння, передбачені КК, а також щодо юридичних осіб, про інші кримінально-правові наслідки та їх припинення, як методи здійснення завдань КК, які мають місце в дійсності і відповідають його положенням, в ч. 2 ст. 1 КК не йдеться.

Зазначене вказує, що положення статті 1 КК України лише частково закріплюють завдання, які має КК, а також методи їх здійснення, бо обмежують їх лише превентивною функцією (запобігання злочинам), яка зводиться до правової охорони зазначених в ч. 1 об'єктів від злочинних посягань шляхом визначення, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Коло завдань КК і методів їх здійснення є значно ширшим, ніж зазначене у ст. 1 КК, а тому остання потребує викладення у новій редакції, якою мають охоплюватись усі об'єкти кримінально-правової охорони, а також розкрито зміст завдань КК, які він має у разі вчинення злочину або діяння, передбаченого як злочин, у тому числі після призначення та відбуття покарання або вжиття інших заходів кримінально-правового характеру, у тому числі щодо юридичних осіб. Завдання і методи КК, а також КПК мають бути узгодженими і спрямованими на забезпечення вирішення спільних завдань кримінального судочинства, що буде відповідати не тільки формальним вимогам щодо форми і змісту нормативних актів, але й досягненню практичних цілей у кримінальному судочинстві.

1. Кримінальний кодекс України : станом на 12 лютого 2018 року. – Харків : Право, 2018. – 270 с.

2. Решелюк А.М. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2004. – 1056 с.

3. Конституція України (із наст. змін. та доп.) / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

4. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.

Єфімов Володимир Веніамінович

к.ю.н., доц., доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АПК УКРАЇНИ

Сучасні умови реформування соціально-економічних відносин в Україні істотно впливають на криміналізацію об'єктів господарювання [1, с. 4], зокрема агропромислового комплексу (АПК). Кризові явища в досліджуваній сфері створюють ситуацію, що представляє визначений інтерес для організованих злочинних формувань. Органами законодавчої і виконавчої влади України був